

O presodnosti normalnega človeka.

Piše dr. I. Robida, ordinarij dež. blaznice na Studencu.

IV.¹⁾

Iz tvarine, razpravljane v zadnjem sestavku, je razvidno, kako močno zavisi naše zaznatje od naše zavesti za časa prejemanja vtisov; kako mogočno uplivajo razni faktorji na reprodukcijo doživljajev, in kako težkoče rasto v tem večji meri, čim bolj stopa subjektivni element na površje, n. pr. pri izrekanju kakega sklepa, kake sodbe, kakega mnenja.

Sodniku je glavna naloga ustvariti si sodbo iz dognanih dejstev. Največkrat je navezan v tem na izjave prič, da izve dogodljaje, kakor so se vršili v istini, v resnici. A tudi najvestnejše priče izjava ima poseben kolorit, ker je osebno započeta. Povsodi je nehoteno varanje možno, na to eventualnost mora biti vsak preiskovalec vedno pripravljen.

V obče ločimo modroslovno: 1. absolutno resnico. Ta za nas samo teoretično obstoja, ker izvzemši one resnice, katere si nismo pridobili s svojimi čuti, za nas nobene resnice ni. 2. objektivno resnico: t. j. resnico, katero smo si po skrbnem opazovanju od strani zanesljivih svedokov in po kritiki njihovih vjemajočih se izrekov pridobili, in 3. subjektivno resnico, t. j. osebno prepričanje, katero ima kak človek o kakem doživljaju, dogodku itd.

Sodnik mora skušati izločiti za svojo sodbo osebne dodatke subjektivne resnice, in iz vrste osebnih prepričanj dognati objektivno resnico. Fundament tega objektiviziranja je seveda subjektivna resnica, in s to se hočemo v naslednjem nadalje baviti.

Za prakso najvažnejše vprašanje bo dognati, kedaj izpoveduje kaka priča »svojo« resnico, in kedaj vedoma govori neresnico, ali z drugo besedo: v koliko je človeka smatrati presodnega in odgovornega za svojo izpoved, kedar se navidezno ne vjema z izjavami ostalih prič.

Jasno je, da se ne more nobene priče odgovorne delati radi slabega opazovanja, ali da se širše izrazim, radi zavesti, v kateri

¹⁾ Glej »Slov. Pravnik« 1902 str. 102.

je živila v kakem gotovem času. Prav tako se ji ne more šteti v zlo normalne produkcije abnormalne zavestnosti za časa dogodljaja; a tudi ne nenormalne reprodukcije svoječasno normalnega duševnega življenja.

To vse a priori izključuje vsako odgovornost. Teoretično menda tudi nikdo temu ne bo ugovarjal, v praksi seveda ima ta postulat mogočne težkoče, in je, kar rad priznavam, mnogokrat naravnost neizvedljiv.

Opozoriti pa je treba na to, da se mi vsi pri reprodukciji najnavadnejših dogodljajev redno motimo, in sicer proporcionalno nejasnosti naše zavesti za časa doživljaja. Drugi glavni vzrok spominskim zmotam tiči v iskanji po asociacijah, s katerimi se trudimo posamezne momente dogodka vezati drugega z drugim v spominsko celoto. To izbiranje je skoro edina pot, po kateri je reprodukcija mogoča; a priznati je treba, da je to izbiranje ob enem tudi vir premnogim spominskim zmotam in prevaram.

Jurist je nagnjen videti v dveh nejednako se glasečih izpovedih jedne ter iste osebe dokaz laži, vzlasti, če se izpoved ne vjema z izpovedmi drugih prič. Laž seveda že prejudicira slab namen, in tega prejudica varovati imel bi se pred vsem vsak preiskovalec. Znano je, kako vpliva na jasno razmotrovanje kake stvari vsak prejudic, in kako utegne skaliti še tako vestno raziskavanje konečni rezultat, če je vodi kaka premočno barvana smerna misel (Zielvorstellung).

Iz nejednakih izpovedij jedne ali več oseb se ne da prav nič drugega sklepati, kakor neresnico samo na sebi. Ta je lahko seveda vedoma izgovorjena, torej laž — ali pa, če se da ta slučaj izključiti, — je potem samo dokaz zmote. Ker je laž kot laž v pretežni večini slučajev jako težko dokazati, zgodi naj se to samo po izključenji vsake mogoče »zmote« od strani priče.

Velikokrat se pripeti, da stoji v svojih trditvah priča proti priči, in tedaj gre za to, komu naj se verjame. Če ni iz stvari same na sebi mogoče verjetnosti posneti, tedaj stopi subjektivno prepričanje sodnika v ospredje, in tedaj odloči to, kar se mu od izpovedij »zdi verjetnejše in resničnejše«.

V tem »zdetji« pa nastopa sodnik kakor psiholog. Čim boljši psiholog je, čim več izkušenj ima iz življenja, čim bolj

pozna ljudi, čim bolj razume mimiko itd., tem jasnejše bo rešil nejasni problem. Na kratko povedano: v takih slučajih je psihološki način raziskavanja jedino mogoča pot do povoljnega rezultata.

In tu sem dospel do točke, radi katere je bil prav za prav napisan ondandšnji sestavek o zavestnosti in spominu.

Ako opazuje sodnik pričo, kako govori, kako pripoveduje, kako se kreta, kaka je v svojih reakcijah itd., ne bo mu težko določiti, kaj je značilno za njeno percepcijsko in asocijativno, in kaj za njeno reproduktivno duševno življenje. Lahko z malimi poskuski, z neznatnimi zastavicami dožene, ali priča sploh dobro opazuje, ali je nepazna, odvažljiva, ali rada pretirava, prideva in okraša, se odstranjuje od svojega predmeta in meša bistveno in nebistveno med seboj. V kratkem si tudi lahko sodbo ustvari, kako sklepa in kako sodi, nadalje kak je njen spomin, oziroma kaka zapomnivost, kaka trdnost in trpežnost njegova. »Per analogiam« sklepal bo potem dosti lažje, ali je n. pr. res mogoče, da bi človek, ki je sicer jako pazljiv, stvaren in v obče dobrega spomina, v razpravi nakrat ne vedel »spominjati se na to ali ono«. Nasprotno pa se ne bo čuditi, če bi torpiden človek, nešolan in neuk, z malo množico idej, brez živahnosti in interesa, trdil, da tega ali onega ni videl ali slišal. Vnet lovec znal bo natančno povedati, kje in kedaj je zajca ali jerebico spodil, tudi spomin mu za te epizode ostane delj časa trden, nego za osebe, katere je morda isti dan srečal na svojih potih. Stara ženica, ki klepetavo pripoveduje najneznatnejši dogodek z vsemi njegovimi nevažnimi postranstvi in pritiklinami, bo malo zanesljiva priča; poznalo se ji bo, da je njena idejativna izbira nezadostna, da je njen spomin fantastičen.

Kjer pride pri izpovedi kake priče njeno mnenje v poštev, naj se skuša vedno samo dognati fakt. Tudi najvestnejša sodba je vedno subjektivna; o vzrokih in nastanku njenih napak smo že preje govorili. Pripomneno bodi še, da je vsaka sodba skaljena vrhu tega še z naglasom simpatije in antipatije, katerega se pogostem niti ne zavedamo. Saj vemo, kako se naše sodbe v navadnem življenji spreminjajo o istih dejanjih, izvršenih od raznih oseb, kako iste lastnosti pod enakimi pogoji prištevamo jednemu v zlo, katere drugemu saj opravičujemo, pod pritiskom osebne naše relacije.

Opozorim naj še na sugestijo, kateri so mnoge priče pristopne. Ta je ali avtosugestija vsled preišljevanja o slučaju samem, pod vplivom tenkovestnosti ali drugih momentov, ali pa je verbalna, povzročena po milieju, po razgovorih, pogostem pa tudi avtoritativna. Vzlasti otroci in ženske so ji pristopne. Na mnoge otroke napravi samo izrek očeta, učitelja, ali kake druge veljavne osebe tako močen utis, da izgine ob njem prvotna spominska slika. Pa tudi pogosto izpraševanje, vzlasti če je sugestivno zastavljeno, od strani sodnika ne upliva na občutljive ljudi drugače. Saj so znani slučajji, ko je ravno sodna preiskava stoprv sugerirala pričam vsakojake izpovedi.

V takih odnošajih bo treba na drugem polji dognati, ali je priča sploh tujim vplivom lahko pristopna ali ne, kar navadno ni posebno težko razjasniti.

Še nekaj bi bilo pripomniti, kar se tiče analize neresnice same na sebi. Neresnična je kaka izpoved lahko v objektu svojem, ali pa postane neresnična vsled nepravlega slikanja postranstij, kakor razmer, odnošajev, oseb itd. Pri olikancih in ljudeh, ki so vajeni opazovati in dobro izbirajo pri vsprejetih vtisih, je neresnica quoad objectum — če ni morda spominske zevi — laži jako suspektna; ravno narobe bo pri preprostih ljudeh. Sicer je pa tudi v takih slučajjih težko pogoditi, kaj je smatrala dotična oseba za glavni, spomina vredni vtis. N. pr. A me naprosi, naj mu posodim gotovo knjigo. Na to mu odvrnem, da sem jo posodil X-u, kar se pa pozneje izkaže kot neresnica; v tem slučaju spravi sem kot glavno sliko »posojilo« v spomin, a sem pozabil predikativno postranst: »komu sem jo posodil«. — V drugem slučaju razmišljal bi n. pr., da sem Y-u nekaj posodil. A asocijacija med posojilom in knjigo mi ne pride na um, kakor mi v prvem slučaju ni bilo mogoče zvezati posojilo knjige z gotovo osebo; torej je izvestno moč vtiskov in njihovo vrejanje bilo drugačno v obeh slučajih. V zadnjem smatral sem »posojilo knjige Y-u« za glavno stvar.

O ljudeh, ki mešajo resnico in izmišljotine tako med seboj, da je sami več ločiti ne mogó, sem govoril že v zadnjem sestavku. Imenujemo jih navadno »lažnivce iz navade«. Kriminelnost je to, da so sleparji in tatovi jedini v istini spretni lažniki, ki lažejo ex tempore in iz »individualnosti«, dočim so

drugi zločinci navadno nerodni in neokretni v svojih lažeh. Brezdvomno je mnogo teh ljudij duševno abnormalnih (ne bolnih!) in njihove laži se bližajo po svojem značaju tako imenovani patološki laži. — Da je laž pri divjih narodih ne samo v navadi, ampak da je naravnost značilna zanje, kakor sploh za duševno nizko stoječe ljudi, ima iz večine iste vzroke, kakor otroška laž. Ne samo njih življenje in njih odnošaji in ne samo pomanjkanje etičnih motivov, ampak njih nebrzdana fantazija, njih otroška duša dela jih nezanesljive v njih izrekih in pripovedovanji.

Če tudi nosi izvestno velika večina neresničnih izpovedij pred sodiščem prav gotovo pečat zlohotnosti na sebi, najde se gotovo dovolj slučajev, ki saj v polnem pomenu besede ne zasluzijo tega imena. Pozornost obudi pa naj vsak slučaj, kjer ni jasen motiv krivične izpovedi, kjer se ne more dognati, komu naj prav za prav hasne izrečena laž.



Razprava o justičnem proračunu v državnem zboru.

Ni čuda, da je bila debata o letošnjem proračunu pravosodnega ministerstva jako obširna in mnogostranska; saj je preteklih 5 let sploh ni bilo, ter povedati je bilo mnogo o uspehih in hibah novih zakonov — vzlasti civilnopravdnega in eksekucijskega reda — a pritoževati se je tudi bilo radi ukrepov sodne uprave v jezikovnih in drugih obzirih. Izvajanja poslancev bila so tem zanimivejša, ker je iz njih videti tudi nazore različnih strank in stanov, katerim govorniki pripadajo, in pa ker so razkrila mnoga dejstva, katerih celó vlada konečno ne more prezreti.

Tudi jugoslovanski poslanci so deloma možato zastopali nekatere naših zahtev in osvetlili povzročevane nam krivice. Iz govorov sploh — in to ima tudi svoj pomen — ni odsevalo toliko teoretične znanosti, kolikor resnične izkušnje, oprte na dokazane dogodke; posamni govori naj bi se pač čitali po vsem